

Bæredygtighed

Må vi lige være her?

Af Skovrider Jimmi Enevoldsen, WEFRI A/S og Dyrkningskonsulent Bent K. Christensen

Bæredygtig produktion - ja tak! Det er det fælles budskab, som man finder i mange artikler om skov- og landbrug, herunder også juletræer. Den fagligt korrekte overskrift burde være nok have været "Økologisk bæredygtig produktion - ja tak!" I pressens verden bliver der desværre ofte sat lighedstegn mellem den økologiske bæredygtighed og bæredygtighed i det hele taget, men tankerne om bæredygtighed indeholder meget mere end økologi.

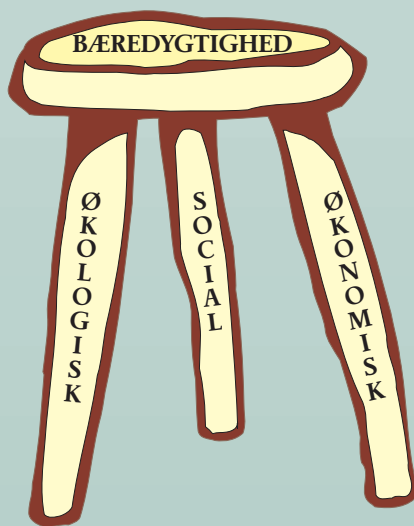
På dette års Skov & Landskabskonference satte Skovrider Jimmi Enevoldsen fokus på problemstillingen, og i denne artikel betragtes juletræproduktionen også i forhold til de andre to elementer i tankerne om bæredygtighed.

I pressen og blandt myndighederne er der stor fokus på brugen af planteværnsmidler - særligt i landbruget. Skovbruget er også ved at komme i søgelyset nu, og her er det særligt juletræer og pyntegrønt, der bliver fokuseret på. Fødevarer og rent grundvand er to temaer, der fylder meget i overskrifterne, når jordbrugserhvervet omtales; måske fordi det er to temaer, som det er meget svært at sige "nej tak" til.

Lær af historien

Indenfor brugen af pesticider har mange holdninger ændret sig i løbet af de sidste 15 år. I 1980'erne blev Atrazin i faget "Ukrudt og ukrudtsbekæmpelse" på Landbohøjskolen fremhævet for, hvor mobilt og langsomt nedbrydelig dette produkt er i jorden. Det er pesticidegenskaber, som man i dag på det kraftigste forsøger at undgå. Først i 1992 blev Atrazin forbudt, og siden hen kom Ejstrupholm på landkortet. I dag er der flere andre eksempler på arealer, hvor intensiv brug, af dengang lovlige midler, har medført en forurening af grundvandet. Objektivt ligger ansvaret hos de ansvarlige myndigheder, men det moralske ansvar ligger vel også hos det veluddannede personale, som burde have vidst bedre!

Imidlertid er det altid let at betragte tingene i bagklogskabens klarsyn, men fornuften i beslutninger bør altid vurderes ud fra den

viden, man besad, da de blev truffet. I dag bliver brugen af pesticider vurderet i et historisk perspektiv, hvor fejltrinene bliver husket frem for de positive tiltag, som blev opnået. Selvfølgelig må det, som vi i dag betragter som fortidens fejltrin - der med datidens øjne sandsynligvis syntes fornuftige - ikke blive glemt. Ingen kan vel i dag sige sig helt fri for en lille tvivl, når man bruger planteværnsmidler. Man kan i hvert fald ikke sige sig fri for ikke at kende problemstillingen. Alligevel finder anvendelsen sted, fordi der med de nuværende metoder ikke er andre alternativer. Eller rettere, alternative metoder, som også er et økonomisk alternativ til "blot at hælde gift ud".

Alternativer - ja tak!

Ved en udbytteprocent på 70 anslås brugen af planteværnsmidler at udgøre 8-9 kr. af den totale produktionsomkostning på 56 kr. pr. træ, hvori høstomkostninger og renter også er regnet med. Det svarer til omkring 15 % af produktionsprisen eller 30 % af dyrkningsomkostningerne. Brugen af planteværnsmidler er således en stor økonomisk post, der kræver, at man hver gang vurderer behovet for en sprøjtning. Af praktiske, økonomiske årsager bliver planteværnsproducenternes motto: "Så lidt som muligt. Så meget som nødvendigt" derfor fulgt. I dag er der stor bevidsthed om skadetærskler, og grænsen for, hvad der er nødvendigt, flytter

sig løbende, så behandlingshyppigheder og mængder er faldende.

Efterhånden som der bliver udviklet andre - både praktisk, men også økonomisk - anvendelige metoder, er det også opfattet, at de også vil blive indført. Her er det dog vigtigt at huske på forskellen i ejendomsstørrelser. Der er afgørende forskel på, hvad der er muligt på en ejendom med 2 ha juletræer og en med 20 eller flere ha.

Miljøeffekten af alternative metoder til renholdelse, insektbekæmpelse og vækstregulering må også betragtes fra en helhedsvurdering. Eksempelvis udlagde WEFRI i 90'erne et meget stort areal til forsøgsområde og drev i 3 år 100 ha med mekanisk renholdelse. Det blev dyrt på grund af, at gederams ikke kan bekæmpes effektivt, en uheldig hypning af jord op omkring planterne og en del mekaniske skader på skuddene i vækstsæsonen. Efter 3 år var arealerne stort set lilla af gederams, men en målrettet og rettidig brug af Roundup løste problemet. Fra et miljømæssigt synspunkt skal en times sprøjtning med Roundup holdes op mod dieselforbruget ved 40 timers rensning, jordkomprimering og den nitratudvaskning, der synes at være en negativ sideeffekt af mekanisk renholdelse.

Fremtidens opgave er, på nuanceret vis, at finde og vælge optimale løsninger, så vores produktion af juletræer og pyntegrønt kan blive økologisk bæredygtig. Her har vi endnu meget at lære af den integrerede produktion i blandt andet frugtavl.

Bæredygtighed

Bæredygtighedsbegrebet består af 3 dele: den økologiske bæredygtighed, den økonomiske bæredygtighed og den sociale bæredygtighed. Populært sagt kan man sige, at mangler et af de tre ben, vælter bæredygtigheden, mens det bliver en skæv bæredygtighed, hvis man fokuserer mere på et ben end de to andre.

Den økologiske bæredygtighed bliver der, som tidligere nævnt, fokuseret meget på i

pressen, og for mange enkeltpersoner, interesseorganisationer og myndigheder er kravene gratis. Det kan ligefrem være politisk profitabelt at have (økologisk) bæredygtige holdninger.

Den økonomiske bæredygtighed er allerede blevet delvist beskrevet i form af produktions direkte omkostninger til eksempelvis pesticider, men den økonomiske bæredygtighed må også betragtes ud fra den sammensætning af de forskellige investeringer, som juletræer ofte er en del af.

Endelig er der den sociale bæredygtighed, der ofte bliver glemt eller globaliseret som forholdet mellem de rige industrilande og de fattige udviklingslande. Produktionen af juletræer har imidlertid også en betydelig lokal social bæredygtighed, der bliver overset.

Økonomisk bæredygtighed

Med den økonomiske bæredygtighed vurderer man umiddelbart, om de tiltag man laver, ændrer på bundliniens tal, når regnskabet skal gøres op; om produktet kan sælges til en højere pris, hvis produktionen ændres.

Ved sammenkædningen af økologisk og økonomisk bæredygtighed i juletræproduktion, er diskussionen tit, om forbrugeren er villig til at betale en højere pris for eksempelvis et økologisk produceret træ. Problemstillingen er imidlertid mere kompliceret. En ting er, om produktionen bliver dyrere, og de øgede omkostning vil blive honoreret af forbrugeren opfattelse af varens kvalitet. En anden ting er aflønningen til den ejer, som har haft sine penge bundet i produktionen. Mange producenter oplever i disse år, at det er vanskeligt at få dækket produktionsomkostningerne gennem salgsprisen, og et egentligt driftsoverskud til ejeren bliver der sjældent tale om.

Bæredygtighedsbegrebet består af 3 dele: den økologiske bæredygtighed, den økonomiske bæredygtighed og den sociale bæredygtighed. Populært sagt kan man sige, at mangler et af de tre ben, vælter bæredygtigheden, mens det bliver en skæv bæredygtighed, hvis man fokuserer mere på et ben end de to andre.

Fra et almindeligt investeringsmæssigt synspunkt skal man have en højere forrentning af sin kapital, jo mere risikofyldt investeringen er. I forhold til mange andre landbrugsprodukter har juletræer en væsentlig længere produktionsperiode, og derfor er der større risiko for, at noget går galt undervejs. Spørgsmålet er derfor ikke kun, om forbrugeren vil betale for eventuelt højere omkostninger til produktionen, men også om de vil aflønne ejeren for den øgede risiko, han løber, hvis han eksempelvis ikke kan anvende pesticider til bekæmpelse af et pludseligt opstået skadedyrsangreb af lus eller galmider.

Tidligere var træet den absolut vigtigste produktion fra skovbruget, mens det i dag langsomt synes at blive afløst af rekreation. Eksportværdien af den danske juletræs- og pyntegrøntproduktion er mere end 500 millioner kr., hvilket svarer til produktionsværdien fra resten af skovbruget. Produktionen af juletræer sker dog på mindre end 10 % af skovarealet, og en stor del af produktionen er placeret på landbrugsarealer.

I forhold til det traditionelle skovbrugs produktionsperioder på 60-120 år er den for juletræer ca. 10 år. Forudsat at vi igen får en fornuftig prisstruktur, betyder det, at man planlægningsmæssigt kan bruge juletræerne som en likviditets-maskine, hvis man har

pengene til investeringen og den nødvendige viden. Med denne produktionsform kan man fremskaffe likviditet til nogle af de mere langsigtede og likviditetstunge investeringer på ejendommen. Det kunne for eksempel være en ændring i skovens træartssammensætning fra nåletræ til løvtræ. Produktionen af juletræer og pyntegrønt kan herved være med til at finansiere samfundets ønsker om øgede rekreative værdier og større bæredygtighed i skovene.

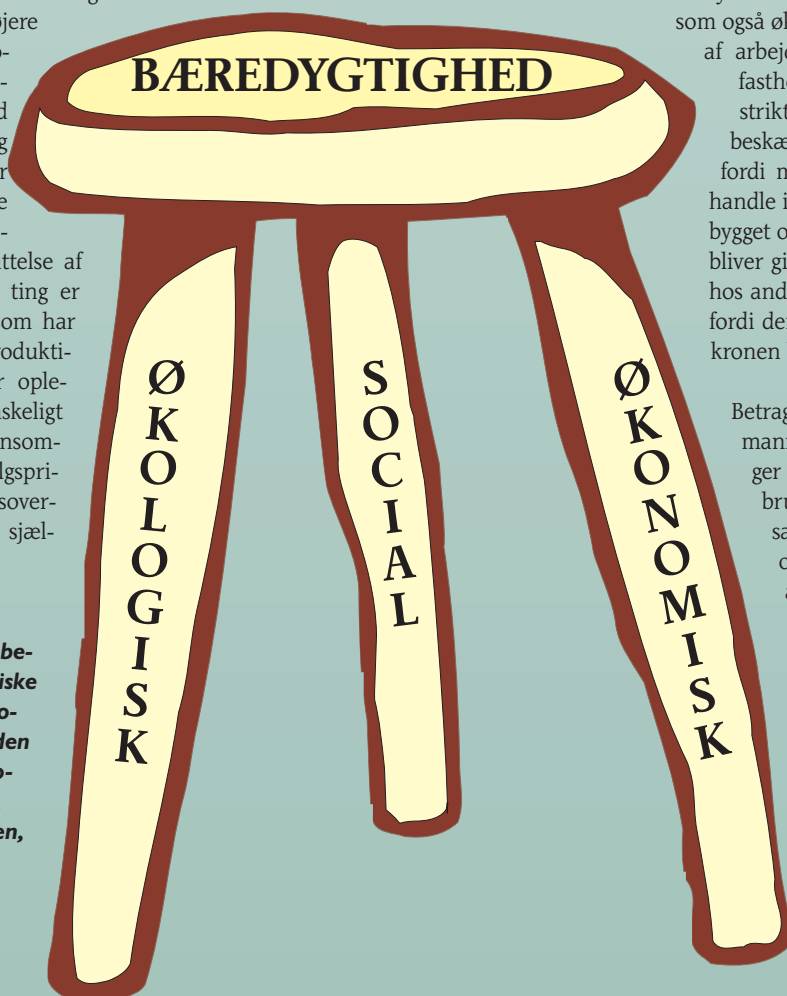
Social bæredygtighed

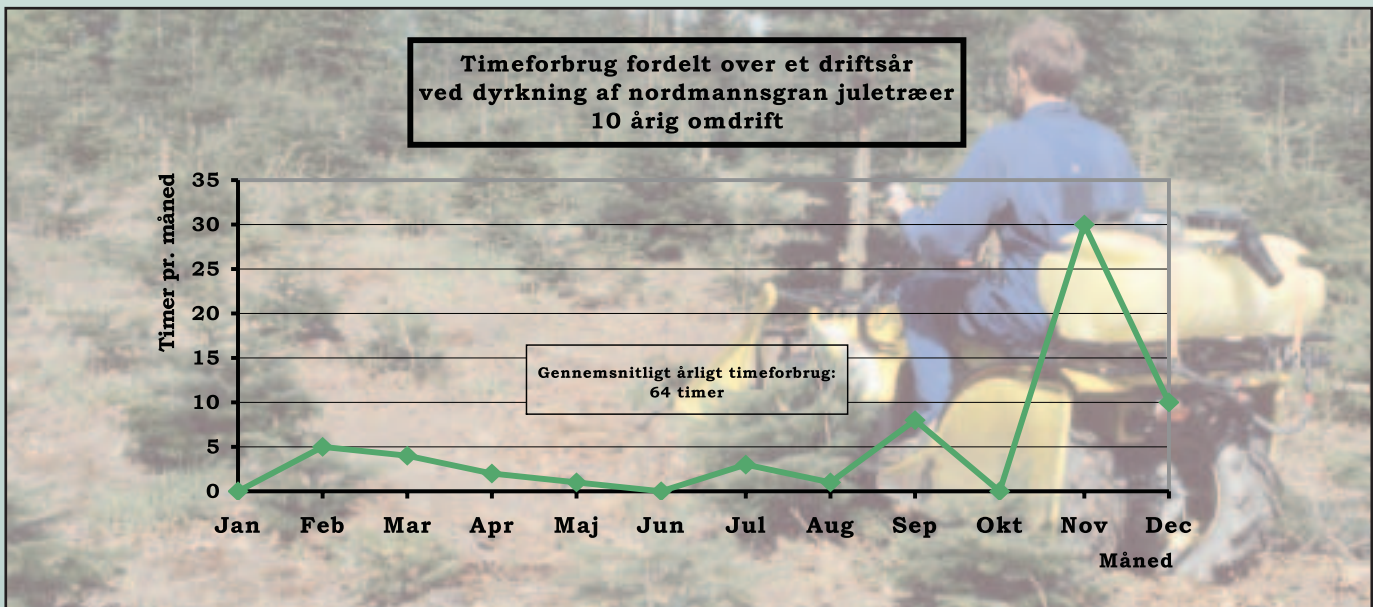
Ofte bliver denne del af bæredygtigheden glemt på bekostning af den økologiske og økonomiske bæredygtighed; måske fordi det i bogstaveligste forstand er dyrere at tale om social bæredygtighed. Det kan hurtigt blive et spørgsmål om socialpolitik og udviklingsbistand, og her er der ikke altid den samme folkelige opbakning, som til truede dyrearter.

I aviserne er kan man læse dystre fremtidsudsigter om affolkningen af landdistrikterne og butiksdød i mange mindre samfund. Brugen af IT for at skabe hjemmearbejdspladser står i øjeblikket som svaret på, hvordan denne udvikling bliver vendt. Måske var det i virkeligheden mere nærliggende at se på de ressourcer, som er til stede lige udenfor byerne: nemlig produktionsarealerne. Ved at dyrke relativt arbejdskrævende afgrøder, som også økonomisk set kan bære indsatsen af arbejdstimer, vil det være muligt at fastholde en beskæftigelse i landdistrikterne. Denne vil igen øge beskæftigelsen lokalt i andre erhverv, fordi man eksempelvis får brug for at handle ind, få børnene passet, skolegang, bygget og om så videre. At en tjent krone bliver givet ud igen, og skaber indtægter hos andre, kaldes en multiplikatoreffekt, fordi den samfundsøkonomiske værdi af kronen herved bliver forøget.

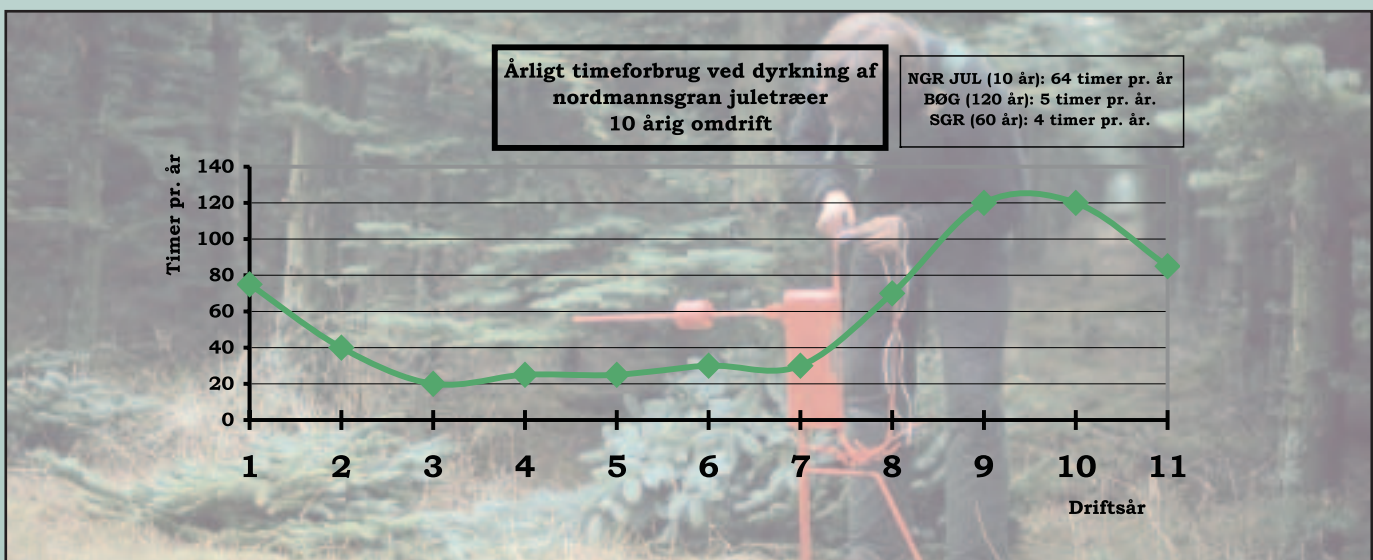
Betragter man dyrkningen af nordmannsgran juletræer, viser beregninger fra WEFRI, at man gennemsnitligt bruger 64 timer/ha om året. Til sammenligning er forbruget i bøg og sitkagran 5 og 4 timer/ha årligt. Som det ses på figur 1, afhænger timeforbruget selvfølgelig meget af bevoksningens alder.

Af figur 2 fremgår det, hvordan behovet for arbejdskraft varierer i løbet af året. Perioderne med spidsbelastning ligger i juletræproduktionen på andre tidspunkter end i landbruget. Det åbner mulighed for at sikre beskæftigelse i ellers "døde"

Figur 1: For nordmannsgran juletræer er det gennemsnitlige årlige behov for arbejdskraft 64 timer/ha. Behovet varierer, afhængigt af bevoksningens alder.

Figur 2: I produktionen af juletræer er der andre spidsbelastningsperioder end for eksempel i landbruget. Dermed kan denne produktionsform sikre beskæftigelse i ellers "døde" perioder.

perioder, og på ejendomsniveau kan det danne grundlag for at fastholde flere fastansatte medarbejdere frem for sæsonarbejdere. Mangel på kvalificeret arbejdskraft er flere steder blevet et alvorligt problem i forbindelse med høst af juletræer og pyntegrønt.

I forhold til mange andre produkter i skovbruget, kræver juletræerne mere pasning – nogle mener ligefrem, at der her er tale om et gartneriprodukt. Det skaber et behov for arbejdskraft, men et stærkt sæsonbetonet behov. Heldigvis ligger disse sæsoner på tidspunkter, hvor der er roligt i den almindelige landbrugsproduktion, og produktionsformen kan på den måde være med til at give en helårsbeskæftigelse for medarbejderne. I et større perspektiv er det med til at sikre grundlaget for en befolkning i landdi-

strikterne.

Set i lyset af ønskerne om "et rummeligt arbejdsmarked" er juletræsproduktionen højest relevant, da der fint kan anvendes personale, som har svært ved det boglige, men som har "hænderne skruet rigtigt på". Netop denne gruppe mennesker risikerer at blive marginaliserede i det fremtidige højteknologiske samfund.

Husk nu det hele

Når man vurderer bæredygtigheden af en produktion, er det vigtigt at analysere alle tre dele af bæredygtighedsbegrebet, og ikke kun kigge på de positive eller negative afledte miljøeffekter produktionen har, men også de positive og negative økonomiske og sociale effekter.

Ja men...

Er det ikke udmærket, at de danske myndigheder går foran, og søger at fremtvinge en mere miljøvenlig produktion, når Danmark nu er Europas førende producent indenfor juletræer og pyntegrønt? Jo, netop for at tage ved lære af fortiden og udvikle erhvervet, er det gavnligt, at der kommer fokus også på de miljømæssige problemstillinger. Faren er, at der bliver sat lighedstegn mellem fokus og forbud, så dele af produktionen bliver flyttet til vores nabolande, hvor det – selv indenfor EU – er lovligt at bruge andre planteværnsmidler end her i landet. Selv om vi har eksporteret produktionen, er forureningen stadigvæk grænseoverskridende, og på den måde bliver juletræsproduktionen jo ikke mere økonomisk, socialt eller økologisk bæredygtig for Danmark.